

Ács Károly levelezése Tomán Lászlóval

Köln, 2001. okt. 26.

Kedves Laci!

Már rég akartam írni Neked; legutóbb Gerold dilettáns lexikonja, és Bordás, a kis kaméleon, csúf, nyálkás könyve kapcsán (Sándor bátyám, Márainak, „megbocsátás” az Illyés alapítványnak stb.), de elsősorban azért, hogy kifejezzem örömem az „Aracs”-nál vállalt szereplésed hírére. Az első szám tetszett; mindjárt tovább is adtam érdeklődő kölni magyaroknak, úgyhogy tulajdonképpen nem is volt időm belemélyedni, az ígért tiszteletpéldány pedig sehogy sem érkezik Kalapistól – Általában a „kommunikációim” szintje kritikán aluli, semmi sem jut el hozzám (legfeljebb csak a híre); senki se válaszol leveleimre; kézirataimat nem tudom hol elhelyezni stb. Mintha valami külön, lassított időpályán mozognék a rohanó világ közepette. De most nem panaszkodni akarok, különben is csak a magam főzte kását eszem – mondják „jóakaróim”, és némiképp igazuk is van – ne részletezzük... Most egy egészen konkrét dolgot szeretnék veled megbeszélni: hogyan juthatnék hozzá a leggyorsabban vitacikkeid gyűjteményéhez? Kivételesen érdekel ez a könyv, és föltétlenül írni akarok róla, ha másként nem, már a hozzám jutott tartalommutató nyomán is, kapásból és tévelyegve akár, hisz a magaménak érzem, és pont úgy érzem a magaménak ezt az 50 évet, amit felölel, mint Te: íme, ez a mi nem létező irodalmunk igazi története! Nos, tehát; elküldhetnéd-e Nekem úgy, hogy Kalapis Zoli megtéríti a költségeket a nála levő pénzemből, vagy esetleg van valahol nyugati vagy magyarországi megbízottad (például Zöld?), akitől utánvéttel megrendelhetném? Kérlek, ne hagyj válasz nélkül, ne büntess hallgatással az eddigi hallgatásomért!

Ami az „Aracs”-ot illeti: meggyőződésem, hogy ott sok mindent meg lehetne csinálni ab-

ból, amit idáig elmulasztottunk, csak közönybe ne fulladjon ez a vállalkozás is, mint annyi sok ezen a tájon! Vajdának már írtam, hogy közreműködésekre számíthatok, és nemcsak vers formájában. Azt hiszem, mégsem vagyok olyan messze tőletek, és talán öreg se annyira, hogy ne segíthetnék tolni a szekeret.

A régi barátsággal és új fölismerésekkel köszönt:

Ács Karcsi

Újvidék, 2002. márc. 9.

Kedves Karcsi!

Majd két hete készülök írni neked, óráról órára, napról napra halasztgattam a dolgot – mindig találtam valami kifogást az elodázásra, pl. fáradt vagyok, nehéz az Olimpiám, majd ha mást is írok stb. –, na de a mai napot erre szánom. (Lehet viszont, hogy majd csak 15. után adom fel, ha Bp.-re utazom.)

Mindenekelőtt köszönöm a bergengóciai levelet, főleg azt, amit a másodikban írtál, magad is tudod, nem sok elismerést kaptam életemben, annál több pofont, úgyhogy ez a Te két írásod valójában jóvátétel mindazért, ami velem történt az elmúlt (na, mennyi is?) kb. 58 év alatt. És főleg az az örömdetes, hogy írásaid pont akkor jelentek meg, amikor nálunk olyan piszkos dolgok történnek, mint dr. Sz. I. írásai, dr. G. L. reagálása írásomra stb.

Mielőtt néhány fontos dolgot közölnék, meg kell mondanom, hogy (ha nem tudad) első könyvem, a publicisztikait, saját pénzemen, valamint egy távoli rokonom és egy nagy újvidéki humanista, feleségem egykori tanítványának támogatásával jelentettem meg. Az utolsó példányig elosztogattam (ti. ingyen). Csupán Szabadka Önkormányzata vásárolt fel 20 db-ot. (Ezzel megtért az én befektetésem.) Az új könyvemhez már nem volt pénzem, de a kanizsai önkormányzat

ingyen szedte. Balla Lajos tördelte, úgyszintén potyán. A nyomdaköltséget a tartományi művelődési titkárság fedezte, mint az a könyvben látszik is. Ennyi hasznom van a rendszerváltásból, melyhez – képességeinkhez mérten – mi is hozzájárultunk. Most pályáztam a HTMKT-nál a verseskötetemmél, s ha Bori nem fúrja meg, az idén ez is napvilágot lát (csekély változtatással ua. mint a Süllyed a sziget volt, de más – még nem tudom, milyen – címmel). Ha megjelenik, küldök belőle.

Írásodból különösen az hatott meg, hogy az elmúlt év legjobb könyvének* tekinted. Lehet, hogy az, én mégsem vagyok vele teljesen megelégedve, ui. ha több pénz állt volna rendelkezésemre, még néhány írást be kellett volna tenni, s akkor átfogóbb lett volna az anyag. De látod, itt senki sem írt még róla, nem is csodálom. (Azt hiszem, Te sem.) Viszont néhányan, akik a másik fronton voltak, most váratlanul mellém álltak.

Na de a lényeg! Azt írod: „ő kis senkik előtt is meghunyászkodva” „hordta keresztjét”. Első leveledben pedig, ha jól emlékszem, azt írod, hogy a szerkesztőségben titokzatos, visszahúzó voltam. Hát ez az! Tudnod kell a következőket: 44 után édesapám persona non grata volt, mi több, hatóságilag üldözött. (Szerencsére nem ítélték el soha, könyvelőként kellett dolgoznia, akiről Herceg János is azt írta a nekrológban, hogy a szakma legendája volt.) Így hát én nem nagyon rukkoltam elő a nevemmel, amely a komm. újságírók között vörös posztó volt, mint Bodrits mondta. Ha nincs az áprilisi Híd, én talán sohasem lépek az irodalom porondjára (vagy csak nagyon későn). 47/48-ban más néven írtam (bizonyos céllal) az Ifjúság Szavában, de amikor leleplezésem fenyegetett, leléptem.** Gál László az áprilisi Híd vitáján (én valami miatt nem voltam ott) azt kérdezte, hogy ez a T. L. Tomán Sándornak, a fasiszta újságírónak a fia? Ha igen, nem csoda, hogy ilyen reakciós, dekadens stb.*** Amikor egyszer (épp katonáskodtam) édesapámat kihallgatta az a bizonyos szerv, azt mondták neki: Tudjuk mi, hogy a maga fia miket írt! Az új magyar nemzedék sorsa c. cikkem miatt 1952 őszén kitessekeltek a szakmából, jog-

ra iratkoztam, de anyagi okokból az első év után abbahagytam. Szerencsére akkor magyartanárt kerestek Verbászon, a Kúlai magyar tanfelügyelő ismert Palánkáról, s vagy nem tudott az újvidéki döntésről, hogy nem taníthatok, vagy fűtyült rá, fölvetett. Akkor tértem vissza a „polgári élet”-be. S utána is nemegyszer citáltak a Pap Pál utcai szürke épületbe, főleg, ha útlevelet kértem. Sőt, amikor már szinte nyugodtan dolgoztam, 1974-ben be is vonták, s csak a Helsinki Konferencia előtt adták vissza. Arról ne is beszéljek, hogy amikor 1961-ben Steinitz Tibor föl akart venni a kiadóba, az ottani párttagok ellenezték, de ő kiállt értem. (Szívinfarktusom után a fia volt az orvosom Kamenicán.) De később is elég bajom volt a szerkesztőségben. Németh P. Pista elutasította a lakáskölcsön kérvényemet, mert én nem vagyok „okvetlenül szükséges” káder. Juhász családi botrányt akart kiprovokálni, hogy lejárasson, a műszaki szerkesztők – Illés Lajos és Borovics kivételével – besúgtak illetékes helyen stb. Nemrég tudtam meg, hogy még az ötvenes évek elején az egyik újságíró, akinek jó összeköttetése volt bizonyos helyen, elmondta megbízható embereinek, hogy „Tománnak Amerikában versei jelennek meg”, amiből csak egy vers igaz, de azt bizonyítja, hogy figyelték, olvasták a postámat. Később egy nyugat-németországi magyar konferenciára hívtak meg, de én lemondtam a részvételt, s erre is reagáltak bizonyos helyen, tehát olvasták a meghívást és a válaszomat. Hát látod, ezért voltam „titokzatos”, ezért húzódtam vissza, ezért nem vettem részt a közéletben – amennyire lehetett –, ezért nem csatlakoztam bizonyos magyar megmozdulásokhoz, nem magam miatt, hanem hogy ne ártsak másoknak és az ügynek. Tudtam, hogy a nevem rosszul hangzik. – Talán az, amit megírtam – s amit ilyen nyíltan még senkinek sem mondtam vagy írtam meg –, megmagyarázza mindenkori magatartásomat. (Hogy el ne felejtsem: 1958 óta állandó kapcsolatom volt az Új Látóhatárral és körével, s bizonyára ezt is tudták illetékes helyen.) Remélem, most megértesz mindent.

Ha verseskötetem megjelenik, küldök belőle. S várom az újabb bergengóciái leveleket!

Carmennal együtt sokszor üdvözöl, s elnézést kér a gépelésért, ui. kézírásomat én sem tudom elolvasni.

Laci

* Viszont a Híd-díjat a legrosszabbnak adták.

** Utána egy ideig szamizdatot csináltunk.

*** A Grimaszban többször ki is csúfolt.

Köln, 2002. dec. 14.

Kedves Laci!

Sose volt szokásom az effajta banalizált „alkalmiság”, de ez a karácsony maga magát kínálja, hogy egy kicsit együtt ünnepeljek a legjobb barátaimmal és útitársaimmal, akiket sajnós, túl ritkán látok, viszont „létfontosságú” közlendőim vannak a számukra. Lám, az idén sikerült személyesen is találkozunk, cikkeid és főleg verseid révén, úgy érzem, szellemi kontaktusunk is töretlen, mégis hiányérzetem van: nem sikerült az Aracsnak szánt írásomat tető alá hozni, s kétszeri Jugóbeli látogatásom (az ősszel Kanizsán jártam) nem hozta meg a várt lelki felfrissülést; inkább elveszettségemet növelte. Ennek aláfestéséül másolom ide legújabb, félbetört versemet, amely nagy-nagy csalódásomat fejezi ki, de se nem közölhető, se nem folytatható. Íme:

Délvidéki óda

(töredék)

*Árpád apánk, azaz hogy Árpi bácsi!
Sírj meg ne vess: néped a déli végen
„nemzetté” vált, kisebbségi nemzetté,
és „önkormányoz”.*

*Rá is férne erre az árva népre
egy kis kormányzás, hisz idegenben
nyolcvan évet leélni nem akármí:
gerincet roppant,*

*fejet lesuvaszt, önérzetet emészt,
s már-már akármí nyelvet megkívántat –
levetkőzni végre különbözésünk
kínos koloncát,*

*megmártóztván komótosan a többség
langyos tengerében, bár pocsolányi
(„govori srpski bre, da te čitav svet
razume bolan”).*

*Árpád, az igazi, nem így képzelte;
de hát ki volt ő? Primitív törzsfőnök.
És István király? Birodalmi elme,
korona rabja.*

*Próbálta volna e sakálok között!
Mi megpróbáltuk –*

...

Hát ennyi... Áldott ünnepeket és B. Ú. É. K.!
Ács Karcsi

2002. VI. 21.

Kedves Laci!

Lehet, hogy ma sem találkozunk, ideírom hát, amit mondani akartam: a köteted nagyon tetszik, én azonnal kiadnám, így, ahogy van... Ilyen dokumentumértékű tanúságtétel költészetünkről tudtommal nincs még egy! Az előleg egyébként el van intézve: én vettem fel a Tiédet.

Üdvözöl Karcsi

Köln, 2002. jún. 13.

Kedves Laci!

„Szabadságunknak” vége; most megint a nyirkos, hűvös kölni levegőt szívjuk. Szép volt az újvidéki-szabadkai intermezzo, annak ellenére, hogy olyan nehéz falatokat is le kellett gyűrnöm, mint a Bányával és a Bordással való találkozás. Kárpótoltak viszont az érettségi évfordulón látott régi-új, kedves arcok, és néhány újvidéki baráti ölelés /többek között a Nátatok töltött pár óra jóleső emléke!/, no meg a sok könyv, amit magammal hoztam. – Biztosan észrevetted, hogy a Lévy-kötetre ugyanazt a Sáfrány-képet tették, amelyik nem sokkal előbb az én szabadkai könyvemen is megjelent. Mi ez: vidéki figyelmetlenség, vagy szándékos fricska, hasonló ahhoz, amit Veled tettem, amikor nevedet is kihagyták az „új” kiadásból? Ott legalább említik, hogy volt egy „előző szerkesztője” a könyvnek, a fedőlap-ismérlést viszont én úgy értem, hogy a kép előzőleg egy számukra nem létező könyv fedőlapján fordult elő, tehát nem is történt semmi ismétlés... Érdemes-e ilyesmit reklamálni? – Az „Aracs”-nak tett ígéretemről nem feledkeztem meg /légy szíves, közöld ezt Vajdával is!/, csak egy kis időre van szükségem, hogy visszazökkenjek az „alkotó” hétköznapiakba.

Szeretettel ölellek /versesköteted várom!/, Felcségednek kézcsókom, Carmen üdvözléte,
Ács Karcsi, Carmen

Köln, jún. 15.

Kedves Laci!

Könyveidet megkaptam, köszönöm. Lám, szépen kikerekedik életműved eddig rejtve maradt része is, én meg sehogy sem tudom befejezni a magamét. „Megszólitások” c. kötetem állítólag megvan, de még nem láttam, mint ahogy – hiszem – senki más sem...

Baráti üdvözléssel: Karcsi

2002. aug. 7.

Kedves Laci!

A versesköteted élvezem; egészen másnak érzem, mint az általam „szerkesztett”, halva született könyvet 90-ben. A történelem járult-e hozzá, vagy a Te rejtett „ravaszágod”, hogy ez most valóban dokumentumként olvasható. Írni akartam róla a 7 Napban vagy az Aracsban, de nekem már sajnos, befellegzett, legalábbis ami a komolyabb írói munkát illeti...

Hallom, hogy Kalapis könyvein dolgozol a szerzővel együtt; kérek, add át neki is üdvözlünket. Szeptemberben valószínű megint Jugóban leszünk. Addig is barátsággal köszönt A. K.

Kedves Karcsi!

Ma, márc. 14-én olvastam Bordás quasi válaszáat, egy pimasz, aljas szöveget. Ha viszont választ írnál, szeretném felhívni figyelmedet a következőkre: 1. B. tagja volt a joghurtforradalom utáni első, Šipovac-féle tartományi pártvezetőségnek. 2. Az egész Milosevics-érában hol

vezérigazgató, hol főszerkesztő, hol igazgató-főszerkesztő, szerkesztő volt, nem mosakodhat avval, hogy ezalatt a Forum nyomta az ellenzéki lapokat, ők ezt a pénz /devizák!/ alatt csinálták 3. Vezetői posztját arra használta fel, hogy az ő, sógora, volt tanárai, barátai, volt KSZ-vezetők könyveit adja ki, elsősorban a nagyszerb memorandumakadémia tagjainak műveit (9 év alatt 11-et) 4. Amikor vezérig.-vá nevezték ki, a kiadó statútumában elválasztatta az ig. és a főszerk. tisztségét /ami mindig egy volt/, úgyhogy Toldi Éva csak ig. volt, a főszerk. B. maradt, most pedig, hogy ismét kinevezték mb. ig.-vá /ami ellenilletékes helyen tiltakoztam, de közölték, hogy nem tart sokáig/, T. É. közönséges szerkesztő lett, szinte munka nélkül. 5. Az elmúlt 11 év alatt úgy ment a könyvkiadás, hogy ő és T. É. voltak a szerkesztők, Bányai, Bori és Gerold egymást váltogatva a recenzensek. Csak elő kell venni a könyveket, ez jól látszik. Egyébként az elmúlt 11 év alatt B.-nek 5 könyve jelent meg! /Aki vezérig., ig. és főszerk.!/ 6. Még most is kiadja /és ő is szerk. biz. tagja, sógorával együtt!/ a Hidat, amely ismert kommunista múltja miatt, jogtalanul tartja a főszerk. székben B. I.-t, 1991 óta nem hívta össze az írók bármilyen gyülekezetét, mindent négy ember /vagy öt/ intéz /találd ki, kik!/, a Létünk főszerk.-jévé Fehér Kálmán volt komm. képviselőt, nagykövetet nevezte ki, akinek bíróság előtt a helye, mert tetemes károkat okozott a Forumnak /jogi szótár, angliai tanulmányút/.

Hát csak ennyit. Kitesz egy vádiratot.

Laci

Borok királya